

LÁZNĚ BĚLOHRAD

PRŮVODCE HISTORIÍ A VÝZNAMNÝMI MÍSTY MĚSTA

ZDENĚK PRCHAL

Ó BLAHO, HLEDĚT V ČESKÉ KRAJE! KAM OHLÉDNEŠ SE, NOVÝ DIV,
JEN POPATŘÍŠ, UŽ SRDCE HRAJE, A OKO NEVÍ KAMŽE DŘÍV.
JSOU JISTĚ KRÁSNÉ ZEMĚ TAM V DÁLCE U MOŘÍ,
VŠAK PŘECE DRAŽŠÍ JE MNĚ TO ČESKÉ PODHOŘÍ.

KAREL VÁCLAV RAIS

2007

Letecký pohled na hrad Pecka

BĚLOHRADSKO

- TUDY DUNĚLA KOLA HUSITSKÝCH VÁLEČNÝCH VOZŮ S ŽIŽKOU V ČELE (GOTHARD, HOSTINNÉ, MLÁZOVICE, PECKA)
- TUDY ODCHÁZEL JAN ÁMOS KOMENSKÝ NAPOSLED DO VYHNANSTVÍ (BRANNÁ, BÍLÁ TRĚMEŠNÁ)
- TUDY ODJÍŽDĚL NA POPRAVIŠTĚ KRYŠTOF HARANT Z POLŽIC (PECKA, BUKOVINA, BĚLOHRAD, JIČÍN)

Most přes řeku Javorku na dobové fotografii

- TADY SE USAZOVALI PO BĚLOHORSKÉ POHROMĚ PRVNÍ NĚMEČTÍ KOLONISTÉ (TŘETÍ STRANA V BĚLOHRADĚ A V OKOLÍ)
- TADY BYLO JIRÁSKOVO TEMNO NEJTEMNĚJŠÍ *
- TADY ŽILI LIDÉ RAISOVÝCH ROMÁNŮ
- TADY SE KONALY V ŠEDESÁTÝCH LETECH 19. STOLETÍ PAMÁTNÉ TÁBORY LIDU (ZVIČINA, NOVOPACKO)
- TADY SE ZRODILI VELIKÁNI ČESKÉ NÁRODNÍ KULTURY KAREL VÁCLAV RAIS (BĚLOHRAD)
A KAREL JAROMÍR ERBEN (MILETÍN)
- TADY BYLA V ROCE 1942 ZA PŘECHOVÁVÁNÍ PARAŠUTISTY ZE SKUPINY, KTERÁ USKUTEČNILA ATENTÁT NA R. HEYDRICHA, VYVRAŽDĚNÁ CELÁ RODINA VOJTÍŠKOVÝCH Z TISKÁRNY, ZAPOJENÉ DO ILEGÁLNÍHO ODBOJE

V současné době se zde každoročně konají vždy v druhé polovině června „Slavnosti písní a tanců pod Zvičinou“. Těchto národopisných slavností se pravidelně zúčastňují významné soubory z domova i ze zahraničí. Koná se tu pravidelně i řada sportovních akcí, např. populární silniční motocyklový závod „300 zatáček Gustava Havla“. Za ochutnání stojí právě hořické trubičky, miletínské modlitbičky a novopacké pivo.

- Ve východních Čechách byl největší počet nekatolíků – „kacířů“, kteří byli po bělohorské porážce tvrdě rekatolizováni. Na Bělohradsku byl krutým pronásledovatelem nekatolíků Vilém Lamboy z Desse-neuru, polní maršálek.
- Z 27 českých pánů, popravených na Staroměstském náměstí, zasáhl v naší krajině nejtěžší trest dva – Kryštofa Haranta a Viléma Konecchlumského z Konecchlumí – oba byli stati mečem kata Mydláře 21. června 1621.

PŘÍRODNÍ POMĚRY

Lázně Bělohrad s přilehlými osadami Brtev, Hřidelec, Lány a sousedícím Svatojánským Újezdem leží v nádherné široké kotlině, jejímž středem protéká říčka Javorka. Celé údolí je obklopeno zalesněnými vrchy. Na severu jsou to lesnaté vršky novopacké a **Kamenná hůra**, na východě **Zvičina** – strážce kotliny a vrch s nejvyšší nadmořskou výškou (671 m n. m.), na jihu táhlé pohoří **Hořických chlumů** – poslední výběžek Krkonoš – a na západě pahorky s rozhledaným kuzelem Hřidelec. Osu naší oblasti, v jejímž středu leží podlouhlá pánev Bělohradu, tvoří dva hřbety korycanských **pískovců**, které jsou posledními ozvěnami krkonošského vrásnění. Postupují rovnoběžně směrem severozápadním, jsou dlouhé přibližně 20 km, vzdáleny jsou od sebe vzdušnou čarou 5 km. Severní pásmo (severně od Miletína, Bělohradu, Chotče) je vysoké 445–500 m, není všude dosti zřetelné, splývá

Hřidelecká sopka

s útvarem permským a tvoří s ním širokou pláň. Jižní hřeben je pásmo ostře vyznačené, utvořené zlomem, vysoké 456 m a je nazýváno Hořickými chlumy. Pohled na bělohradskou kotlinu je nádherný zejména z jara, kdy v dáli jsou vidět ještě zasněžené Krkonoše. Útvary prahorní a permské jsou zastoupeny nejvyšším vrchem Zvičinou a jejím okolím (450 – 671 m). Slovem prahory označujeme krystalické břidlice (fylity) a slovem perm převážně červené slepence a pískovce. Severní korycanské pásmo je spojeno těsně s útva-

rem permským. **Permské pískovce, slepence, štěrky** i půda na polích jsou nápadně charakteristickou červenou barvou. Vznikla ze sloučenin železa pouštáním zvětrávání. Vrchní vrstvy, perm, jež tvoří naše podhůří, vznikaly za suchého pouštního podnebí. Kmeny pravěkých stromovitých kapradin, přesliček, plavuní a jehličnatých araukárií zapadaly do písku, pronikala do nich voda s kyselinou křemičitou, která vykonala zkřemenění dřeva. Tak vznikala **zkamenělá dřeva** se zachovanou vnější a vnitřní strukturou. Na celém Bělohradsku se dodnes nacházejí na polích (několik větších araukaritů je ve skalce u Lázeňského hotelu na náměstí, obrovský kmen zkamenělého stromu je vystaven u Suchardova muzea v Nové Pace). Průřezy těchto zkamenělých stromů je možno brousit a leštit do vysokého lesku.

Na jižních svazích Zvičiny přecházejí permské vrstvy na prahorní břidlici v podobě dlouhých jazyků. Ve vyšší poloze (asi 500 m) přechází perm ve fylit vlastní Zvičiny. Svahy diluviálních teras tvoří opukové stráně. Opuka těchto strání je na povrchu zvětralá a tvoří tlustou vrstvu jílu. Na východě ohraničuje bělohradskou kotlinu terasa, která postupuje od Hůry přímo na jih až k Hořickému chlumu. Nazývá se **Byšičky** a od r. 1990 je zákonem **chráněnou přírodní památkou**. V nadmořské výšce pod 300 m se nacházejí dna kotlin a aluviální náplavy.

Jedinečnou ukázkou, skutečnou rezervací na dně kotliny, je bělohradská **Bažantnice**. Její největší plochu s nejrozmanitější vegetací zabírá háj. Vzhledem k tomu, že nepodléhal změnám, podobá se místy pralesu a pro nepřístupnost bažinatých míst, zachovala se zde původní vegetace ve velké míře.

Jednou z nejcennějších lokalit okolí Bělohradu je les **Bulice** – severně od Byšiček. Nejzajímavější v jižním pásmu korycanském je **údolí Mezihořské** u Ostroměře a Bystřické u Hořic. V severním korycanském pásmu se nacháze-

jí vyvěřeliny. Severně od bělohradské Hůry je Kulatý vrch, menší kopečky u Horní Nové Vsi a u Hřídelle čedičový kužel Horka.

Zajímavá a vzácná je soustava dvou rybníků – **Zákopský a Bahník** se zbytky původních vlhkomilných luk. Ve snaze uchovat co nejvíce z původní flóry bělohradské krajiny je letitý **bukový porost v Kamenné hůře a bohatá slatinná lokalita na Černé louce chráněným územím**.

Geologické a přírodní zajímavosti Bělohradska jsou pozoruhodné a rozmanité. Proto jsou vyhledávány četnými obdivovateli i vědci. Mezi významné osobnosti, které zdejší příroda upoutala, patřil vynikající zoolog, geolog a paleontolog prof. **dr. Antonín Frič** a geolog **prof. dr. Cyril Purkyně**.

NADMOŘSKÁ VÝŠKA: 297 m n.m.

POČET OBYVATEL V ROCE 2006

Lázně Bělohrad	2 051
Prostřední Nová Ves	334
Horní Nová Ves	589
Dolní Nová Ves	337
Brtev	141
Lány	187
Dolní Javoří	14
Uhlíře	14
Hřídelec	102
Celkem	3 769

Plastika Přílbice se lvem

HISTORICKÝ VÝVOJ

BĚLOHRADSKÁ KRAJINA BYLA V DÁVNÝCH DOBÁCH OSÍDLENA KMENEM CHARVÁTŮ. BYLI TO VĚTŠINOU ROLNÍCI A LOVCI, PROTO JIM TENTO KRAJ ZNAMENITĚ VYHOVOVAL. V LESÍCH BYLO HOJNĚ ZVĚŘE A PŮDA, ZÍSKANÁ KÁČENÍM STROMŮ, BYLA ÚRODNÁ.

Dobré podmínky k obživě byly příčinou toho, že Bělohradsko a celé Podzvičínsko bylo osídlováno již od dávnověku. Svědčí o tom četné nálezy kamenných mlatů, seker a jiných loveckých i pracovních pomůcek a ozdob. V blízkém okolí byla tato hradiště (dávná sídliště): **Hrádek** mezi Bělohradem a Šárovcovou Lhotou – kde se našly části popelnic, **Vala i Hradiště** mezi Vřesníkem a Kalem, tvrziště **Bělušice** u Vřesníku a **Hrádek u Bezníku**. To vše svědčí o tom, že tento kraj byl hustě obydlen již před naším letopočtem.

Dnešní Bělohrad vznikl z dlouhé osady při říčce Javorce. Jmenovala se Nová Ves a už její název prozrazuje, že to nebyla v našem kraji osada nejstarší. Původně se skládala z několika menších dvorců se samostatnými tvrzemi, které měly různé majetníky.

tel. Byl dřevěný, zatímco farní kostel ve Svatojánském Újezdě byl již tenkrát kamennou stavbou gotickou. Novoveský kostelík tu stával již v roce 1354 a o něco později se uvádí, že k němu přibyla i škola, neboť – jak praví kronika – „křesťané podobojí co nejsnažněji o to pečovali, aby děti jejich jak v psaní, tak obzvláště v pilném písem svatých čtení se cvičily.“

1354 A. Profous uvádí **nejstarší zmínku o Nové Vsi již z r. 1267**. První historické zprávy o Nové Vsi pocházejí z roku 1354, doby panování Karla IV., kdy ji měl v majetku pan BOŘEK Z POLIČAN. Nová Ves se tehdy dělila na Horní a Dolní a měla tři tvrze:

1. Koštofrank – tato tvrz stávala na místě, kde je dnešní zámek. Název Koštofrank je obecný a značí místo, kde stával hrádek – obydlí královského nebo panského úředníka. Byl vyňat z pravomoce obce, proto se jmenoval „castellum francum“, což značí svobodný hrad. „Koštofranky“ nacházíme i v jiných městech např. v Jičíně.

2. Tvrz Rateňská – stávala na jihu, tam kde je dnes Dolní Dvůr (Dolní Nová Ves).

3. Tvrz Drážná – bývala v severní části, tam kde se říkalo „Na Drahách“ (Horní Nová Ves). V této době měla Nová Ves pouze filiální kos-

Celé okolí tehdy patřilo rytířskému rodu Bořků. Byl to bohatý a velice rozvětvený rod, který Novou Ves držel patrně společně.

Z uvedených vladků se připomíná r. 1354–1364 Bořek Poličanský jako patron zdejšího kostela. Sídli na hlavní tvrzi Koštofrank. Rod Bořků tu žil ještě v polovině 15. století a připomínají jej názvy dvou hlavních rybníků – Velký a Malý Bořek. Dnes jsou na jejich místě louky, zvané na Bořkách. Rybníkářství, zaváděné za vlády Karla IV., se tu setkávalo s velkým ohlasem a na Bělohradsku bylo tehdy založeno 30 rybníků.

1396 Po smrti Bořka zdělila jeho majetek vdova SIDONIE, která zesnula r. 1396. Dějiny majetnictví a posloupnosti držitelů Nové Vsi jsou značně spleťtí. Rod Bořků byl příliš rozvětven a jeho členové své díly zastavovali, někdy i prodávali a po čase zase kupovali. Rod vymřel za vlády Jiřího z Poděbrad. (Před Žižkou utekli Němečtí rytíři z Miletína a pan-

Mariánský sloup

ství s pobořeným klášterem dostal známý husitský válečník Diviš Bořek z Miletínka. Byl to nejdříve vůdce Orebitů v hradeckém kraji. 20. dubna 1423 pomáhal Janu Žižkovi v památném boji na vrchu sv. Gotharda u Hořic porazit vojsko Čeňka z Vartenberka, později však přešel na stranu Pražanů a v bitvě u Lipan již bojoval jako vůdce panských vojsk.)

1424 Husitské hnutí tu zapustilo hluboké kořeny. Obyvatelstvo zůstalo kališnického a bratrského vyznání až do poloviny 17. století. Za válek husitských rachotily také zdejší krajem Žižkovy válečné vozy, když vedl své vojsko na dobytí Mlázovic. (V památné bitvě na Gothardě u Hořic bojoval proti Janu Žižkovi také držitel mlázovické tvrze zeman Černín. Zahubil Žižkova hra-

** Matěj Lupák je v některých regionálních pramenech zaměňován za Martina Lupáka. Jedná se však o dvě různé osoby. Matěj Lupák byl zabit r. 1424 Černínem, Martin Lupák byl kněz z Chrudimi, který působil v řadách Sirotků a plnil důležitá poslání diplomatického rázu – např. jednání o artikulech v Basileji r. 1432.*

*** Podle Balbína Žižka nechal Černína rozsekat na kousky.*

deckého hejtmana Matěje Lupáka*, což mu Žižka nezapomněl a když se vracel r. 1424 z bojů u Hostinného, táhl do Mlázovic, vyrovnat si své účty s Černínem. Jeho mlázovickou tvrz dobyl a spálil, rytíře Černína zabil**. Pak táhl do Smidar, které rovněž dobyl a spálil. Jako památka na tuto dobu zůstalo dosti hlubokým příkopem chráněné tvrzíště Černínovo na Valentově zahradě v Mlázovicích.)

1432 Od počátku srpna 1432 přes Hromnice r. 1433 byl Sirotky obléhán hrad Pecka. Odtáhli teprve, když jim Jarek ze Železnice, tehdejší majitel Pecky, slíbil připustit na svých statcích řády podobojí a přidal se k obléhajícím. Sirotkci se poté vraceli Novou Vsí přes Kamennou hůru po starobylé horské cestě a za obět jim padla osada Byšice, ze které zůstal jen opuštěný kostelík – dnešní Byšičky. Další osudy Nové Vsi až do počátku XVI. století nejsou nikde přesně zachyceny. Jen to je známo, že některé dvory Nové Vsi patřily k hradu Pecka, který byl v držení HENDRIKA KUTNARA Z KUTNOVA. Z dalších majitelů Nové Vsi jsou známi ČENĚK CUKR z TAMFELDA a po něm JAN LITOBORSKÝ z CHLUMU, purkrabí hradeckého kraje a pán na hradě Pecka. Po smrti Jana Litoborského připadla Pecka a majetek novoveský jeho bratrům a ti roku 1543 prodali hrad a celou Novou Ves JINDŘICHU ŠKOPKOVI z BÍLÝCH OTRADOVIC. Ten zemřel kolem roku 1566 a dědicem se stal jeho syn Jan. (Rod Škopků z Bílých Otradovic měl ve svém erbu zlatý škopek.)

1543 JAN ŠKOPEK z BÍLÝCH OTRADOVIC vystavěl na místě zašlé dřevěné tvrze Koštofrank novou kamennou budovu, kterou pro její bílé zdi poddaní nazývali Bílým hradem – Bělohradem. On sám sídlil většinou na Pecce, kterou rovněž nákladně přestavěl. Novoveského sídla užíval bratr jeho matky

Smírcí kříž

VÁCLAV z HOŘINĚVSI, který nové sídlo dokončil a sám se nazýval pánem na Bělohradě. (Svědčí o tom náhrobní kámen z roku 1558, který byl nalezen při kopání r. 1830 a na němž se objevuje jméno Bělohrad v souvislosti s úmrtím Václava Hořeněvského, tehdy jeho majitele. Kámen je zasazen do jižní zdi bělohradského kostela)*.

* Text je psán písmem gotickým a zní:
Leetha Panie 1558 tu strzedu po Swatym Pawle Usnul gest v Panu Urozeny Pan Watzlaw Horzeniowsky z Horzeniowsy a tohoto tzasu Na Bielehradie a tuto Tielo gehu odpotziwa Otekawagitze Budautziho Wzkrzyssenij.

1558 V roce 1558, po smrti svého strýce, ujal se Jan Škopek, rada císaře Maxmiliána, vlády nad celým panstvím a podržel ji až do své smrti roku 1583.

1583 Po jeho smrti přejala řízení peckovského panství jeho žena, vdova ANNA. V posledním pořízení Jana Škopka r. 1583 čteme, že odkazuje manželce byt v domě novém, zvaném „Bělohrad“.

1594 Roku 1594 bylo provedeno trvalé roz-

dělení peckovského majetku mezi tři syny Jana Škopka: Karla – z prvního manželství, Petra a Adama z druhého manželství. Při tomto dělení připadlo Petru Škopkovi Bělohradsko (tvrz Bělohrad s poplužními dvory, Brtev, Horní a Dolní Javoří, Bukovina, Kal, Třemešná, Vřesník, Tetín, Dobeš).

Karel a Adam si každý ponechal polovinu hradu Pecka s příslušným panstvím a část panství novoveského. Tímto rozdělením bylo utvořeno samostatné panství bělohradské.

KAREL ŠKOPEK z BÍLÝCH OTRADOVIC, kterému připadla téměř celá Nová Ves, brzy zemřel a vdova po něm se provdala za Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdruzic.

KRYŠTOF HARANT z POLŽIC a BEZDRUZIC byl nejvýznamnějším majitelem některých částí Bělohradu, stal se majitelem hradu Pecka od roku 1603 až do své popravu na Staroměstském náměstí r. 1621.

1621 PETR ŠKOPEK, nový majitel Bělohradu, byl velmi přísný na řádné mravy svých poddaných. Dal u bělohradského kostela postavit pranýř pro výstrahu a potupu lidí zlotřilých a neposlušných. Byl horlivým kališníkem. Po bělohorské katastrofě se rozpoutala konfiskace a i jeho stihl smutný osud. Aby se mohl zmocnit jeho statků, byl obviněn, že při tažení českých stavů k Vídní r. 1618 byl přítomen a řídil střelbu do císařských oken. Marně dokazoval svou nevinu, že u Vídni vůbec nemohl být, protože již od r. 1610 – tedy celých osm let – byl připoután na lůžko, raněn mrtvicí. Jeho důkazy nevinu byly marné, neboť

Kostel Všech svatých

se jednalo o mstu nad celým národem. Byl snížen na pouhého mana a jeho statek, který byl dosti zadlužen, byl proměněn v manství. Petr Škopek, ochuzen a zarmoucen úmrtím svých dvou dcer a syna, zemřel 17. prosince 1625. Zemřel na Bělohradě ve stáří 60 let, pohřben je v Červené Třešně, ve svém patronátním kostele.

1626 Jeho manželka jej následovala již 12. ledna 1626. Tímto úmrtím připadl manský statek královské komoře. Místodržící Karel z Lichtenšteina jej prodal r. 1626 vévodovi frýdlantskému ALBRECHTOVI z VALDŠTEJNA za 60 322 kop, 8 grošů a 4 peníze míš. Ten panství rozdělil, Bělohrad postoupil r. 1629 Rozině Zilvárové ze Stropčic, která jej směnila s Jindřichem ze St. Julien za Rohoznici. Ostatek bělohradského statku s přilehlými vesnicemi daroval Valdštejn 23. března

1630 Jindřichovi ze St. Julien. Po Valdštejnově smrti byl Bělohrad vymaněn z manství, ale Jindřichovi byl ponechán.

1643 Roku 1643 koupil bělohradské panství VILÉM, svobodný pán LAMBOY z DESSENEURU v Nizozemsku, polní maršálek. Byl to vojenský dobrodruh (bojoval se Švédy), tvrdý pronásledovatel nekatolíků. Za jeho kruté vlády uprchlo mnoho lidí do exilu. Nekatolíci se tajně scházeli k náboženským úkonům v okolních lesích na Tikově, Šárovcově Lhotě a Lukavci. Zemřel r. 1660 a jeho nástupcem se stal jeho syn JAN LAMBOY, císařský komorník a apelační rada, jenž zřídil v Bělohradě školu. Panství držel již od roku 1659, zemřel o 10 let později, r. 1669.

1669 V době pobělohorské i v následujících obdobích se dařilo lidu Bělohradska těžko. Bojovný jezuitský řád si vzal za úkol vyhladit všechna náboženská vyznání, která navazovala na husitské tradice. (29. března 1624 bylo vyhlášeno katolické náboženství za jediné přípustné v celé zemi.) Kdo nechtěl přestoupit ke katolické víře, byl vyzván, aby prodal svůj majetek a vystěhoval se ze země.

Mohutný orel, znak sv. Jana Evangelisty, u vchodu do zámku

Panství vymáhalo robotu téměř denně po větší část roku. Lid byl deptán vyčerpávajícími vojny a náboženským útlakem a nikdy se nemohl dovolat spravedlnosti. V důsledku tohoto útlaku se obyvatelstvo mnohde rozuteklo. Protože mnohé obce byly ve válce třicetileté vypáleny, mnozí obyvatelé pro víru vyhnáni ze země, jiní vymřeli bídou a morem, usazovali majetníci panství v řídké osídlených vesnicích Němce z Podkrkonoší i ze vzdálených zemí německých.

Nastal počátek osídlování našich obcí německými kolonisty. Tak byla celá Třetí strana Bělohradu obydlena přistěhovalými Němci, proto se jí říkalo Německá strana. Stejně tak kopci v Horní Nové Vsi, který Němci osídlili, se říkalo Německý kopec.

1669 V roce 1669 přechází Bělohrad do majetku rodiny Valdštejnů. 29. listopadu 1669 koupila Bělohrad KATEŘINA ALŽBĚTA z VALDŠTEJNA za 62 000 zl. rýn. s příslušnými vesnicemi: jeden díl Nové Vsi, Dolení Javoř, Uhlíře, Okrouhlý, Hřídelec, Přibyslav, Újezd Svatojánský a 5 dvorů: Bělohradský, Dolení, Okrouhlý, Rejmontovský a Brtevský.

1684 Po smrti Kateřiny r. 1684 zdědil panství její manžel BERTOLD VILÉM z VALDŠTEJNA. Ten připojil k panství od Hořic ves Lukavec s poplužním dvorem a dvůr v Šárovcově Lhotě, od Pecky dvůr Černín a Nový Dvůr na Byšickách, které byly již tehdy pusté. O Bertoldovi Vilémovi říká Pamětnice fary bělohradské, že to byl muž lidumilný.

1689 Vybudoval od kamene s věží i všemi oltáři nynější kostel Všem Svatých a počátkem nového století vystavěl od základu bělohradský zámek podle návrhu slavného stavitele Giovanni Santiniho. Dále přestavěl kostel byšický i újezdecký.

V té době se již vytvořil kolem nového zámku pevný útvar panství s pojmenováním Bělohrad, kterým byla míněna část Nové Vsi. Když se stal Bertold Vilém z Valdštejna hradeckým hejtmánem, podařilo se mu to, o čem před tím dlouho usiloval.

** Jan Santini Aichl – příslušník třetí generace v Praze usazených a naturalizovaných zedníků a kameníků.*

1722 Dne 2. května 1722 povýšil císař Karel VI. část Střední Nové Vsi – Bělohrad – na městečko se třemi výročními trhy a jedním týdenním vždy v úterý. Bylo to tehdy jen asi 25 chalup, nově postavený kostel, zámek s hospodářskými budovami, dřevěná škola, fara, pivovar, mlýn, vinopalna a přilehlé obce Dolní a Horní Nová Ves. Současně dostalo městečko svůj znak.

1724 Za dva roky nato, dne 31. října 1724, Bertold Valdštejn zemřel a byl pochován v hrobce pod chrámem. Protože byl bezdětný, stala se dědičkou bratrova dcera MARIE ALŽBĚTA z VALDŠTEJNA, provdaná za JANA ARNOŠTA ŠAFGOČE (Schaffgotsch), svobodného pána z Kynastu a Greifensteinu, na Kunčicích, Sadové, Bílé Třemešné a Dohalicích.

Bělohradský zámek – historická fotografie

Zastával vysoké zemské úřady: byl prezidentem nad apelací, nejvyšším sudím zemským, konečně nejvyšším purkrabím království Českého. Ten dokončil stavbu zámku.

Marie Alžběta z Valdštejna byla velmi hrdá, pánovitá a marnotratná. Ona i její manžel krutě utiskovali poddané tuhou robotou a nelidskými tresty. Dodnes se vypráví pověst o zlé hraběnce Marii Alžbětě Šafgočové. (Pověst vypráví: Když hraběnka zemřela, byla převezena z Prahy do Bělohradu, kde byla vystavena v rakvi v zámecké kapli. Strh-

la se veliká bouřka a hrom udeřil do té kaple. Lid to pokládal za zlé znamení a vypravoval si: To Bůh se na tu paní rozhněval, že byla tak zlá a nemilosrdná). Její manžel Jan Arnošt zemřel v r. 1747 a hraběnka jej přežila o pouhý rok, zemřela v r. 1748.

1748 Za Jana Arnošta Šafgoče vznikla německými kolonisty osídlená a k jeho poctě pojmenovaná obec Ernesdorfel – Ernsdorf, lidově Ansdorf – dnešní Arnoštov a Bertoldka u Tikova, lidově zvaná Pertolka. Dědicem se stal syn JOSEF VILIBALD ŠAFGOČ. Povahou byl krutý a tyranský. Stále nosil jezdecký bičik a poddané bez příčiny šlehal. Byl ještě krutější než jeho rodiče. Na svých statcích podporoval germanizaci. Zemřel náhle 8. ledna 1772, raněn mrtvící a pochován byl v kostelní hrobce. Panství zdědil jeho syn JAN BERTOLD ŠAFGOČ. Byl velmi špatným hospodářem a panství silně zadlužil. Zastihly ho selské bouře a vzpoury, za nichž byl zámeček od vzbouřených sedláků vytloučen.

1784 Roku 1784 se oženil s ANTONII STUD-NIČKOVOU, neteří peckovského faráře. Tímto sňatkem se poměry na panství zlepšily, neboť Antonie byla dobrou hospodyní a svou šetrností a hospodárností statek zachránila. Uplácela tíživé dluhy, až panství z dluhů úplně vyprostila. Cítila s lidem a snažila se zmírnit jeho bídu.

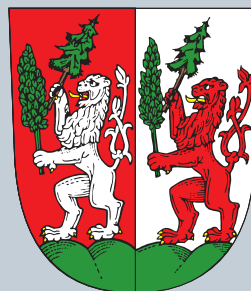
1806 Komoří a rada Jan Bertold Šafgoč zemřel roku 1806 a zůstalo po něm pět nezletilých dětí: 4 dcery a syn Jan - teprve čtrnáctiletý, kterému otec panství doporučil. Ten však již v roce 1807 zemřel na spálu, proto panství úspěšně dále až do r. 1824 spravovala jeho matka.

1824 Ještě před smrtí určila dědické podíly, které měly připadnout třem dcerám a vnučce. Bělohradské panství předala dceři ANTONII, provdané za ANTONÍNA BARONA ZE ŠTILFRIDU (Stillfried). Antonie se panství ujala a spravovala je ještě dva roky po smrti svého manžela (zemřel r. 1841). Roku 1843 prodala panství za 520 000 zlatých svému švagrovi, kterým byl MARIA ALFONS z AICHELBURGU.

1848 Za jeho držení došlo r. 1848 ke zrušení roboty. To přineslo lidu velkou úlevu a majetníci panství se stali soukromými osobami. Rodina Aichelburgů žila plně společenským životem a stýkala se s občanstvem. Hraběcí synové bývali častými hosty při bálech a různých zábavách, které se v Bělohradě pořádaly. Vzpomínky na početnou a lidovou rodinu Aichelburgů zůstaly v Bělohradě velmi dobré, říkalo se o nich, že to byli dobří lidé - tak je také ve svých vzpomínkách líčí Karel Václav Rais.

1850 Hrabě Alfons Aichelburg postavil v Bělohradě r. 1850 cukrovar a pivovar.

ZNAK MĚSTA LÁZNÍ BĚLOHRADU

Rozpůlený štít, v jehož pravém červeném poli stojí bílý nekorunovaný český lev, držící v levé tlapě stromek listnatý, v pravé jehličnatý, stojící na zelených pahorcích. Ve druhé polovině je v bílém poli stejný lev červený.

Zemřel roku 1860 a pochován je i se svou chotí, která zemřela tři roky před ním, v hraběcí hrobce vlevo při vchodu na hřbitov. Po jeho smrti zdědil panství jeho syn z druhého manželství ALFRÉD z AICHELBURGU. Žil měšťanským životem, byl výborný hudebník.

1866 V době jeho držení vypukla roku 1866 válka s Pruskem a Itálií. Také Bělohradsko bylo na krátkou dobu obsazeno pruským vojskem. (K. V. Rais vzpomíná, jak před Prusáky utíkali do Černína.) Již za života hraběte Alfonse Aichelburga bylo panství značně zadluženo, a tak ani jeho dědici Alfredovi se nevedlo valně, proto prodal po smrti svého otce cukrovar za 100 000 zl. pražské židovské firmě Goldschmidtů, která jej přeměnila v mechanickou tkalcovnu. (Později tato tkalcovna zaměstnávala sta dělníků.)

1872 Roku 1872 prodal Alfréd celé panství za 900 tis. zl. Novým majitelem se stal

Idealizovaná představa vývoje Bělohradu

MAXMILIÁN rytíř DORMITZER, izraelita, holešovický továrník, předseda pražské obchodní komory a zemský a říšský poslanec. Na panství ustanovil české úředníky a panství zvelebil.

1875 V té době - r. 1875 - byla také zbourána stará bělohradská škola a na jejím místě byla postavena nová kamenná patrová školní budova.

1880 Asi kolem r. 1880 postavil Maxmilián Dormitzer na levém břehu říčky Javorky, na tzv. Sádkách - proti kostelu - malé dřevěné lázně pro obyčejné koupání. Maxmilián Dormitzer zemřel v Meráně r. 1881. Panství po něm zdědily tři děti jeho sestry.

1883 Od nich koupila Bělohrad r. 1883 pruská šlechtična, hraběnka ANNA z ASSEBURGU, rozená z Kleistů. (Dříve ji patřival Nýdek v Krušnohoří a r. 1874 - 75 byl u ní správcem

otec Svatopluka Čecha - dle K. V. Raise). Za panství zaplatila 1 500 000 zlatých. V dosavadních dřevěných lázních začala připravovat léčivé slatinné koupele.

1890 Později, r. 1890, vystavěla u miletínské silnice proti Bažantnici novou lázeňskou budovu. Lázně, které nazvala Anenské, se velice osvědčily a záhy byly navštěvovány četnými pacienty. Bylo nutné městečko rozšiřovat novými stavbami. Z obce převážně zemědělské se zrodilo městečko řemeslníků, měšťanů a dělníků. Tím také v přehledu naší historie končí devatenácté a začíná století dvacáté, poznamenané mohutným rozvojem průmyslu a lázeňství.

Dvacáté století bylo stoletím začátku průmyslu a přineslo našemu městu nebývalý rozvoj, který však byl přerušen dvěma světovými válkami.

Před vstupem do tohoto bouřlivého století si ještě povšimněme, jak až do této doby vypadal život v našem městě:

Obecní úřad byl v době před 30 lety umístěn v jedné světnici domku na náměstí. Pravidelně se neúřadovalo, agendu vyřizoval panu starostovi v odpoledních hodinách některý z učitelů. Obec měla jen dva zaměstnance: strážníka, který byl zároveň školníkem a bydlel ve škole, a ponocného, který v noci hlídal a ve dne zařizoval něco po chalupách a čistil, rozsvěcoval a zhasínal obecní petrolejové lampy.

Pošta byla na náměstí v domě č. 13, majitelem byl Václav Malý. Poštmistrovství přecházelo v rodině z otce na syna. Listovní pošta i balíčky se přivážely zprvu z Nové Paky, později z místního nádraží od vlaku. Díky lázeňskému ruchu se agenda pošty rozrostla. Už tu byly tři úřednice, několik listonošů a poštu přivážel zvláštní poštovní vůz s koňmi. Vozil nejen poštu, ale denně i osoby do Miletína.

Občanská záložna neměla svou budovu, ale byla umístěna v domě č. 106 u Jindřicha Pižla, obchodníka, později v Lázeňském hotelu. Neúřadovalo se pravidelně, ale jen podle potřeby.

Lidé z okolních vesnic, kteří pracovali „na panském“ na poli, v lese nebo ve dvorech, přicházeli pravidelně každou neděli dopoledne na dvorek zámku k okénku, kde jim byla vyplácena mzda.

Domácí výroba tkalců byla zlikvidovaná vybudováním textilních továren. Z cukrovaru vznikla v r. 1876 tkalcovna firmy Goldschmidt, v Horní Nové Vsi r. 1899 zahájila provoz mechanická tkalcovna fy Jan Jína a Vilém Kremlička, (Jan Jína si postavil v roce 1902 vlastní tkalcovnu v Prostřední Nové Vsi) v Dolní Nové Vsi Winternitzova (později Procházkova) mechanická tkalcovna bavlny.

Dřevěná stavení mizela. Nahradily je nové kamenné domky, bylo upraveno náměstí dosud porostlé trávnikem. Na Třetí Straně byl

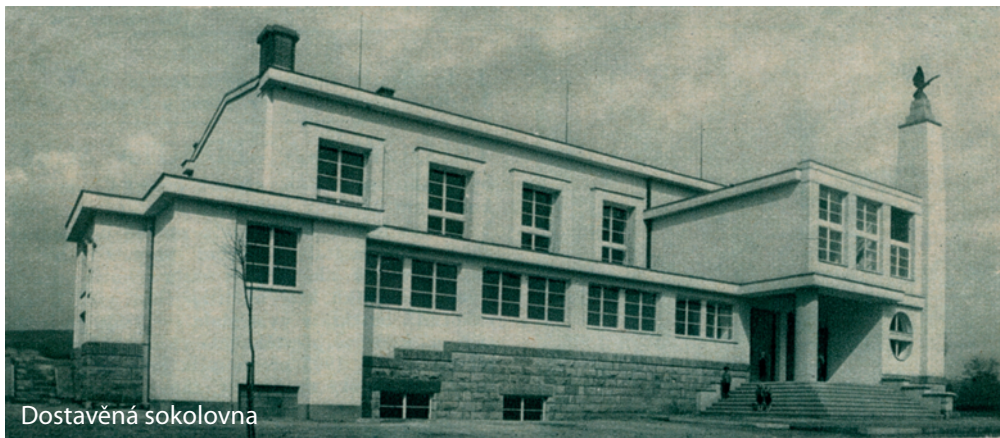
vystavěn r. 1892 hotel Zatiší s malířskou výzdobou Václava Březiny, o dva roky později byl slavnostně otevřen Lázeňský hotel. Roku 1898 byla vystavěna budova lékárny a hotel Bohumilka. Rozvíjela se výstavba domů Na Lepším a v Lázeňské ulici.

1904 Z popudu věhlasného paleontologa a geologa, univerzitního profesora dr. Antonína Friče, bylo vybudováno muzeum, které nese jeho jméno.

1905 Proslulost lázní způsobila, že roku 1905 dostalo město jméno **Lázně Bělá pod Bezdězem**. Textilky měly konjunkturu a rozrůstaly se. Zboží se vyváželo na Balkán, do Ruska, Turecka i do Číny.

1914 Rozvoj a výstavba města byly zastaveny vypuknutím 1. světové války.

1918 Válka přinesla nejen těžké ztráty hospodářské, ale i ztráty nejbolestnější, ztráty na životech. Řada mužů z každé obce padla na světových bojištích. V našem městě se z 1. světové války nevrátilo 56 mužů. Jejich jména jsou zapsána na věčnou památku na dvou mramorových deskách, umístěných v průčelí Fričova muzea.

Dostavěná sokolovna

Vznik Československé republiky. Vyhlášení naší státní samostatnosti bylo v Lázních Bělohradě uvítáno na slavnostní veřejné schůzi 29. 10. 1918.

1919 Nastává druhá etapa rozvoje a výstavby našeho města. Vznikají nové domy v ulici k nádraží, v „učitelské čtvrti“, doplňuje se výstavba domů na Raisově i Malém náměstí. Obecní zastupitelstvo bělohradské žádá u pozemkového úřadu v Praze o urychlené vyvlastnění pozemků velkostatku a lázní.

1924 Pozemková reforma. Velkostatek Bělohrad měl 1 060 ha půdy zemědělské a 1 050 půdy lesní. Dochází k parcelaci pozemků. Část půdy byla vyňata z parcelace a přeměněna v tzv. zbytkové statky.

1926 Regulace Javorky, stavba mostů, přestavba mostu u lékárny. Na práci se podílejí převážně v té době nezaměstnaní dělníci.

1928 V sadu u Fričova muzea postaven **pomník K. V. Raise** od prof. B. Kafky. Do roku 1934 byla postavena spořitelna, sokolovna, Kyselova a Jínova vila.

1939- 1945 Druhá světová válka. 15. března

1939 provedl Hitler okupaci naší země. Nastala doba perzekuce, lidských tragedií a utrpení celého českého národa. Goldschmidtovu tkalcovnu opustili poslední majitelé odchodem do Anglie a v roce 1942 končí výroba vůbec. Objekty továrny sloužily jako skladiště zásob pro nacistickou armádu. Do areálu lázní se nastěhovala Hitlerjugend (na 660 německých dětí). Další soukromá výstavba byla nacisty zakázána. Obecní zastupitelstvo bylo rozpuštěno a správu města řídily správní komise. Byla zatčena a záhy v koncentračních táborech uvězněna řada bělohradských občanů podezřelých z činnosti proti okupantům.

Největší tragedií bylo vyvraždění celé rodiny Vojtíškovy z tiskárny, zapojené do ilegálního boje. Vojtíškovy poskytli nocleh parašutistovi ze skupiny, která provedla atentát na R. Heydricha.

1946 Po válce byly odstraňovány škody válkou napáchané a v bývalé Goldschmidtově tkalcovně byla rozvinuta strojírenská výroba. Provozní budovy nejvýznamnější a také nejstarší továrny byly pronajaty firmě „Bratři Hamákové“. Od roku 1949 zde byla zavedena v rámci podniku TOS výroba upínacích a podávacích klestín.

Lázeňská ulice

Lázeňský hotel

1948 Spojením dřívější továrny Kremličky a Šolcovy vzniká přední bavlnářský závod 08 TIBA Horní Nová Ves.

1949 V září tohoto roku byla podepsána smlouva o převzetí zámku a přilehlého parku do správy obce. Většina inventáře byla převezena na státní zámek Sychrov.

1952 V bývalé Jínově vile byly zřízeny jesle pro děti zaměstnaných matek.

1953 Veškerá zdravotní péče (včetně zubní ambulance) byla soustředěna do Jínovy vily č. 335, ve které bylo zřízeno zdravotní středisko.

1957 Bylo sjednoceno veškeré lázeňství v republice. V objektech lázní byla provedena řada modernizačních úprav.

1959 K 100. výročí narození našeho rodáka, spisovatele K. V. Raise, byl vybudován v zámeckém parku z bývalé zámecké oranžerie **Památník Karla Václava Raise**, kde jsou vystaveny památky na jeho život i dílo. V místním zámku byla zřízena zemědělská mistrovská škola (dříve rolnická a lesnická).

1962 - 1970 Byla dokončena přístavba ma-

teřské školy, výstavba hasičské zbrojnice, zavedeno výbojkové veřejné osvětlení, provedena plynofikace města. Zahájena výstavba sídliště a obchodního domu, postavena nová benzinová pumpa.

1975 - 1980 Velká rekonstrukce náměstí, úpravy terénu i vozovky, stavba vodovodu, komunikace na Třetí straně, v Horní Nové Vsi, v Dolní Nové Vsi, za zámeckou zdí.

1980 Výstavba nové školní budovy pro Střední odborné učiliště s obory zedník, opravář zemědělských strojů, chovatel, drůbežář a nástavbového studia s maturitou.

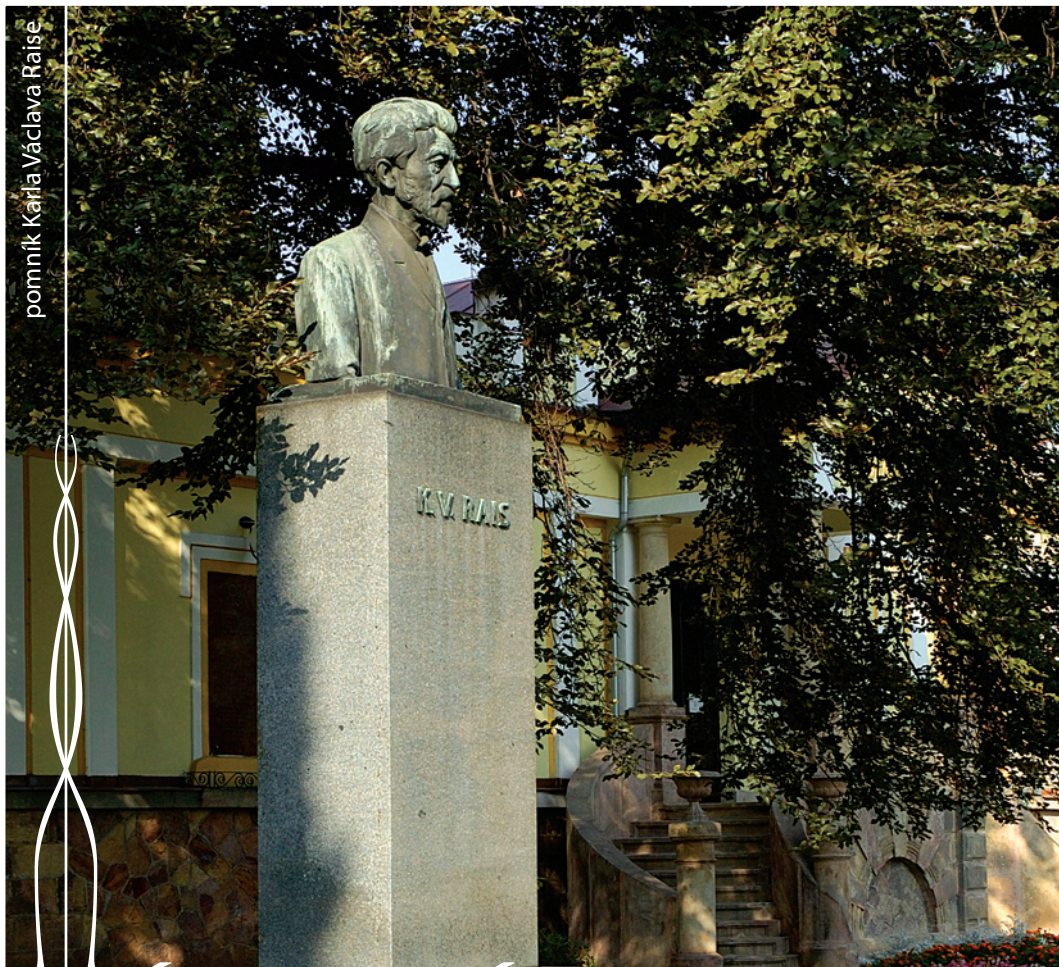
2000 Na věž kostela Všech svatých byly umístěny po více než třiceti letech nové hodiny.

2001 Proběhla rekonstrukce bývalého hotelu Zátíší na bytové jednotky a výstavba objektu nové pošty na náměstí.

2002 - 2006 Byla dokončena rozsáhlá rekonstrukce Základní školy K. V. Raise včetně vybudování multifunkčního venkovního sportoviště. V centru města byla nahrazena betonová dlažba za původní kamennou mozaiku. Obnovena křižová cesta na Byšičkách, postavena nová tenisová hala.

pomník Karla Václava Raisa

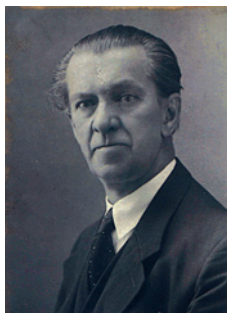

VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI

V KULTURNÍ HISTORII MĚSTA

KAREL VÁCLAV RAIS – SPISOVATEL A BÁSNÍK (NAR. 4.1.1859 V BĚLOHRADĚ – ZEMŘEL 8.7.1926 V PRAZE). BYL JEDNÍM Z PŘEDNÍCH PŘEDSTAVITELŮ REALISTICKÉ VENKOVSKÉ PRÓZY, KTERÝ SVÝM DÍLEM NAVÁZAL NA NĚMCOVOU, HÁLKA A SVĚTLOU. VÁŠNIVĚ LNUL KE SVÉMU RODIŠTI A K RODNÉMU KRAJI – PODZVIČINSKU, KTERÉ VE SVÝCH ROMÁNECH TAK VĚRNĚ ZVĚČNIL. SVŮJ KRAJ A LIDSKÉ OSUDY JEHO OBYVATEL VYJÁDRIL S PŘESVĚDČIVOSTÍ, KTERÁ BUDE JEŠTĚ DLOUHO DOJÍMAT KAŽDÉHO ČTENÁŘE.

KAREL MOOR – skladatel a dirigent (nar. 26. 12. 1873 v Bělohradě – zemřel 30. 3. 1945 v Praze). Složil 9 oper, 11 operet, 2 kantáty, 17 orchestrálních skladeb, 11 skladeb komorních, 11 melodramů, sbory, písně a jiné.

V letech 1902 – 1903 byl dirigentem České filharmonie. Jeho opery *Vij* a *Hjördis* hrálo Národní divadlo, dodnes je známá jeho Česká suita a opereta *Pan* profesor v pekle. Pochován na Byšičkách.

Dr. LEONTINA MAŠÍNOVÁ – spisovatelka a básnířka (nar. 16.3.1882 v Plzni – zemřela 10.2.1975 v Lázních Bělohradě). Svou literární tvorbou byla těsně spjata se svým bývalým povoláním učitelky. Pro děti psala prostinké a milé verše, pohádky, povídky a pověsti. Její velkou láskou byla historie našeho národa, proto také historické romány tvoří vrchol její tvorby. Jejím vrcholným dílem byla obsáhlá trilogie o životě a díle Jana Amose Komenského, za které ji univerzita Moravian College v Bethlehemu v USA udělila čestný doktorát „litterarum doctor“. Zůstala věrná Lázním Bělohradu až do vysokého stáří a je podle svého přání pochována na Byšičkách.

VÁCLAV BŘEZINA – akademický malíř (nar. 15.9.1862 v Pátku nad Ohří – zemřel 8.9.1906 v Jindřichově Hradci). Na přání rodiny (jeho otec byl synem bělohradského starosty) byl pochován 11.9.1906 v Lázních Bělohradě, kde jeho matka dosud žila (†1920). Později byly jeho ostatky převezeny do Prahy a uloženy na vyšehradském hřbitově Slavín vedle jeho milovaného učitele, profesora Julia Mařáka. Václav Březina byl na malířské aka-

demii nejoblíbenějším žákem Julia Mařáka a starostou ročníku jeho krajinářské školy, ve které spolu s ním studovali významní malíři: Antonín Slavíček (Březinův nejlepší přítel), Kaván, Lebeda, Hudeček, Kalvoda a jiní.

KAREL DLABOLA – akademický malíř a grafik (narozen 16. ledna 1902 v Brtví u Lázní Bělohradu, zemřel 13. května 1998 v Lázních Bělohradě, když ještě 13 dní před svou smrtí uspořádal výstavu ke svým 96. narozeninám). Studoval sochařství u profesora Mařatky, figurální malbu u prof. Schussera a u J. Beneše, u V. H. Brunnera figurální a užitek-ovou grafiku a malbu. Dlouholetý výtvarný redaktor časopisu *Květy*. Význačný malíř Podzvčinská.

JOSEF ŽIVOTA – akademický malíř, krajinář. Narodil se 10. března 1894 v Čáslavi, zemřel 8. února 1975 ve Frýdlantu. Žák Al. Kalvody v letech 1929–1931. Dlouhá léta žil a pracoval v Lázních Bělohradě.

V Anenských slatinných lázních se léčila Smetanova libretistka, básnířka **ELIŠKA KRÁSNOHORSKÁ**. Žila tu a zemřela novopacká rodačka, spisovatelka **MAGDA BÍLÁ – EBENHOCHOVÁ**. Na celé léto sem jezdíval se svou paní spisovatel **VÁCLAV KAREL KROFTA**.

K pobytu nebo léčení vyhledávali Bělohrad také: prof. Dr. **ANTONÍN FRIČ** (zakladatel bělohradského muzea), prof. Dr. **CYRIL PURKYNĚ**, Dr. **J. S. MACHAR**, akad. sochař **B. KAFKA**, spisovatel **EMIL VACHEK**, **JAN MALÁT** a jiní.

V Bělohradě se také narodil a krátký čas působil virtuos **FRANTIŠEK SEHNAL** (nar. 23.8.1760 v Bělohradě – zemřel 30.8.1830 v Paříži).

VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI

V KULTURNÍ HISTORII NEJBLIŽŠÍHO OKOLÍ

POMNÍK KARLA JAROMÍRA ERBENA, ZAKLADATELE NOVODOBÉ ČESKÉ POEZIE, NA MILETÍNSKÉM NÁMĚSTÍ. SKLÁDÁ SE Z BUSTY BÁSNÍKA, POD NÍM JE NA PODSTAVCI POSTAVA CHLAPCE, ČTOUCÍHO V KNIZE, Z DRUHÉ STRANY VĚNČÍ BÁSNÍKA POSTAVA GENIA. NA PODSTAVCI JSOU UMÍSTĚNY DVA BRONZOVÉ RELIÉFY ZÁHOŘOVO LOŽE A SVATEBNÍ KOŠILE. BYL SLAVNOSTNĚ ODHALEN 28. 7. 1901. KANTÁTU PRO TUTO PŘÍLEŽITOST SLOŽIL JAN MALÁT, SLAVNOSTNÍM ŘEČNÍKEM BYL K. V. RAIS.

Hrad Pecka

KRYŠTOF HARANT Z POLŽIC A BEZDRUŽIC A NA PECCE (nar. na hradě Klenová u Klavova roku 1564, popraven na Staroměstském náměstí 21. června 1621). Mnohostranně nadaný český šlechtic, politik, diplomat, cestovatel, básník, autor a ilustrátor zajímavého cestopisu, generál dělostřelectva, hudebník a významný skladatel hudby vokální i nástrojové – u nás technicky nejvyspělejší polyfonik.

KAREL JAROMÍR ERBEN (nar. 7. listopadu 1811 v Miletíně, zemřel 21. listopadu 1870 v Praze). Český básník, autor Kytice, sběratel lidové tvorby, historik, právní úředník, později archivář města Prahy, vydával české lidové písně s nápěvy.

JAN KŘTITEL KUCHAR (nar. 5. března 1751 v Chotči, zemřel 18. února 1829 v Praze). Český varhaník, dirigent a skladatel. Byl var-

haníkem ve Strahovském klášteře, ve kterém reprezentoval pražské varhanní umění před nejvýznamnějšími hosty Prahy. Měl přátelské styky s Josefem Haydnem a zejména s Wolfgangem A. Mozartem, se kterým se scházel na Bertramce a který mu svěřil klavírní úpravu svých pěti oper. Kromě klavírních výtažů vypracoval ještě pro Mozarta recitativy k opeře Kouzelná flétna.

JAN JOSEF DUSÍK (nar. 16. srpna 1738 v Mlázovicích, zemřel 24. června 1818 v Čáslavi). Český kantor, vynikající varhaník a skladatel, otec slavného klavírního virtuosa a skladatele mistrovských děl pro klavír, Jana Ladislava Dusíka.

VÁCLAV JIŘÍ DUSÍK (nar. 12. března 1751 v Mlázovicích, zemřel r. 1815 v Mohelně na Moravě) kantor, varhaník na Sv. kopečku u Olomouce, skladatel chrámových skladeb.

Grand hotel Urban

LÁZNĚ BĚLOHRAD

ANENSKÉ SLATINNÉ LÁZNĚ, a.s.

ANENSKÉ SLATINNÉ LÁZNĚ, a. s. SE NACHÁZEJÍ NA OKRAJI POKLIDNÉHO A MALEBNÉHO MĚSTEČKA LÁZNĚ BĚLOHRAD. STRANOU OD RUŠNÝCH MĚST A OBKLOPENI KRÁSNOU PŘÍRODOU ZDE MŮŽOU KLIENTI ODPOČÍVAT, LÉČIT SE A NABÍRAT TĚLESNÉ A DUŠEVNÍ SÍLY. LÁZEŇSKÁ LÉČBA ZDE MÁ JIŽ VÍCE NEŽ STODVACETILETOU TRADICI A JEJÍM ZÁKLADEM JE LÉČEBNÝ PŘÍRODNÍ ZDROJ – SIRNOŽELEZITÁ SLATINNÁ RAŠELINA.

HISTORICKÝ VÝVOJ

1872 Když v roce 1872 koupil bělohradské panství od hraběte Aichelburga pražský průmyslník, poslanec Maxmilián Dormitzer, nechal postavit na levém břehu Javorky, proti kostelu, v místě zva-

ném Na Sádkách, dřevěnou budovu se třemi koupelnami. Koupele zde byly prováděny pouze v létě za účelem očištěním a byly pouze vodní. Zahájení provozu však bylo oslaveno velkým průvodem, jehož se zúčastnilo všechno obyvatelstvo a na místě byla uspořádána lidová veselice, na které i majitel panství, rytíř Dormitzer, vesele tančil.

1881 V roce 1881 Maxmilián Dormitzer zemřel a panství po něm zdědily tři děti jeho sestry.

1883 Od nich odkoupila celé panství r. 1883 pruská šlechtična, hraběnka Anna z Asseburgu, rozená z Kleistů (v mnoha pramenech mylně uváděná z Assenburgu, rozená z Kleinstů). Byla to vzdělaná, duchem osvědčená paní. Po zjištění, že v hraběcí Bažantnici se nachází vydatné ložisko rašeliny, si předsevzala provádět s ní léčivé pokusy. Až do té doby sloužila rašelina jen jako topivo v panském cukrovaru (pozdější tkalcovna Goldschmidt). Na mocné ložisko rašeliny v Bažantnici upozornil majitelku panství bratr hraběcího vrchního lesmistra, major Schubert, který trpěl vleklým revmatismem a léčivé účinky rašeliny poznal při léčení v západočeských lázních.

1885 Toto zjištění ložisek rašeliny s léčivými účinky bylo podnětem ke zřízení lázní. V roce 1885 byly učiněny první pokusy s léčivostí rašeliny z Bažantnice. Hraběnka Anna z Asseburgu nabídla majorovi Schubertovi k volnému použití staré vanové lázně, a pro podávání rašelinových koupelí dala zařídit dle lázeňských požadavků tři pokoje. Za spolupráce tehdejšího zámeckého lékaře, dr. Mindla, byly připraveny první slatinné koupele a byl vyléčen první pacient. Tak došlo k prvnímu počátku lázeňského ruchu v Bělohradě.

1886 Pověst o léčivosti bělohradské slatiny se šířila, přibývalo pacientů i zkušeností. Lázeňská léčba se brzy zavedla a hned od počátku, díky prvnímu lázeňskému lékaři, dr. Mindlovi, byla vedena lékařsky. Již na podzim roku 1886 byly využity tři dosavad-

Původní koupele

ní sprchové místnosti pro další tři koupelní, takže již bylo šest koupelen. V každé z nich byla vana pro očištěnou koupel, vodovod se studenou a teplou vodou, pohovka, stolek, židle a zvonek pro zavolání lázeňského.

1887 Roku 1887 byly vydány 1873 koupele pro 204 pacienty.

1888 Vyrůstající návštěvy v Bělohradu si všimly i úřady, proto okresní úřad nařídil komisionelní šetření, které se konalo dne 18. dubna 1888. Analýza slatiny dopadla

příznivě, zařízení lázní bylo shledáno dobrým, proto bělohradské lázně byly i úředně uznány za léčivé a byla jim povolena inzerce v novinách s označením sirné slatinné lázně.

1889 Uzdravení pacienti šířili dobrou pověst bělohradské slatiny, takže stará budova přestala vyhovovat. V roce 1889 byly vydány 3 428 koupele 402 pacientům. V tomto roce povolilo okresní hejtmanství v Jičíně stavbu nové budovy při miletínsko - jičínské silnici.

1891 Roku 1891 byl na dnešních pozemcích vystavěn nový, velký lázeňský dům ve švýcarském slohu o jednom poschodí a na paměť hraběnky Anny z Asseburgu byl nazván Anenské slatinné lázně. Budova byla zděná, v prostřední patrové části byla v přízemí čekárna, pokladna a kotelná s přípravnou koupelí. V patře byly pokoje pro lázeňské hosty. Od prostřední části vedla na obě strany kříd-

la, v každém bylo umístěno šest kabin. Koupelny byly větší, pohodlnější, v celém domě bylo instalováno ústřední topení.

1892 C. k. místodržitelství uznalo a schválilo Anenské slatinné lázně v Bělohradě co ústav veřejný léčebný.

1894 Počet pacientů se rozrůstal, bylo potřeba opět přistavovat. V r. 1894 přibýlo na obou křídlech po třech koupelnách a jejich celkový počet se zvýšil na osmnáct.

1901 V roce 1901 byl v lázeňském parku Bažantnici na den sv. Anny navrtán arsenoželezitý pramen, který byl nazván Annamariánský pramen.

1905 Pro stoupající proslulost lázeňské léčby v Bělohradě c. k. ministerstvo vnitra povolilo změnu jména obce na Lázně Bělohrad.

15. prosince 1905 hraběnka Anna z Asseburgu zemřela ve věku 76 let a panství zdědila její dcera Helena, provdaná za hraběte Augusta z Merveldtů.

1910 V roce 1910 dochází k dalšímu rozšíření kapacity lázní. Koupele byly poskytovány hostům, ubytovaným v hotelích a soukromých bytech. Provoz byl sezonní od 1. května do 30. září.

1913 Helena Merveldtová nechala lázně značným nákladem upravit. Na podzim roku 1913 bylo započato s přestavbou za účelem dalšího rozšíření lázeňské budovy.

1914 Po této přestavbě, která byla dokončena v r. 1914, bylo možné, aby pacienti po očištění koupeli mohli přejít do odpočívacích kabin, kde se potili, zabaleni do houní a po půlhodině odešli krytou chodbou na masáž nebo do čekárny. Tímto zařízením bylo možno

Vila Karluška

Průčelí lázeňské budovy

využít všech 24 kabin. Procedura se tím značně zkrátila, neboť dříve odpočívali pacienti v koupelně, která tak byla déle než hodinu vyražena z provozu. V tomto roce vypukla 1. světová válka, ve které byl lázeňský provoz značně omezen.

1919 Po pádu rakousko - uherské monarchie byly při pozemkové reformě majitelce velkostatku, paní Heleně Merveldtové, propuštěny ze záboru lázně, park Bažantnice, zámecký park, část pozemku k rozšíření lázní a později všechny lesy bývalého panství. Pozemková reforma také umožnila občanům stavět na bývalém panském pozemku, a tak po převratu vyrůstly v krátké době u lázní celé vilové čtvrtě.

1935 V roce 1935 uplynulo 50 let od objevení bohatých ložisek rašeliny v Bělohradě. Za odborného lékařského vedení navrátila desítisícům pacientů opět zdraví a radost ze života. Od roku 1885 do roku 1935 bylo vydáno 658 000 koupelí, což znamená, že při průměrném počtu 10 koupelí na osobu, bylo léčeno asi 65 800 lidí. Bylo třeba pomýšlet na další rozšíření lázeňského provozu velkorysou přístavbou. Za tím účelem bylo založeno Společenstvo pro podporu lázeňského ruchu, zapsané společenstvo s ručením omezeným

v Lázních Bělohradě. Jeho předsedou se stal Bernhard Merveldt (syn). Hlavním cílem Společenstva byla výstavba nového velkého hotelu pro lázeňské účely. Patronaci převzal univerzitní profesor MUDr. Jan Levit z Prahy a bylo započato s přípravnými pracemi. V měsíci říjnu se počaly kopat základy a díky dobré podzimní pohodě mohl projektant, stavitel Jindřich Malina z Hořic, ještě do Vánoc dovést dílo zhruba ke konci. Po celou zimu se pracovalo na vnitřní instalaci vodní, tepelné a světelné.

1936 Počátkem dubna r. 1936 byly práce na novém hotelu, který dostal jméno Grand hotel Urban, dokončeny. Ve třech patrech bylo umístěno padesát pokojů komfortně zařízených. Nájemcem hotelu se stal hoteliér Bohumil Urban z Prahy. Slavnostní otevření se konalo v neděli 31. května 1936.

1937 MUDr. Josef Janeček, řídící a inspekční lékař lázní, zakoupil budovu hotelu U Lázní, která dosud sloužila jako ubytovna pro pacienty.

1938 V bývalém hotelu U Lázní zařídil MUDr. Janeček vlastní Vodoléčebný a vyšetřovací ústav.

Vila Stefanie

1939–1945 Během druhé světové války byly lázeňské prostory zabrány a sloužily jako ubytovna německé mládeže. Do areálu lázní byla nastěhována Hitlerjugend (na 660 německých dětí).

1946 Lázeňský majetek byl převeden do státní správy.

1949 Dne 6. května 1948 byl Vodoléčebný a vyšetřovací ústav MUDr. Josefa Janečka konfiskován a převeden do vlastnictví státu. Anenské lázně byly tím převedeny pod národní správu, provoz převzala a řídila Ústřední národní pojišťovna. V krátké době lázně s přílehlými objekty převzala Ústřední rada odborů a zřídila odborářskou lázeňskou léčebnu.

1957 Od 1.1.1957 byla léčebna převedena pod správu československých státních lázní. Byla provedena další modernizace a úprava objektů. Byla vybudována nová moderní kotelná a prádelna.

1963 Vila Esplanade, dřívější ubytovna lázeňských hostů, později dětská ozdravovna, byla převedena do správy Čs. státních lázní, jako dětská léčebna nemocí pohybového ústrojí pro děti od 6 let a dorost.

1981 V roce 1981 byl znovu otevřen Vodoléčebný ústav po předcházející generální rekonstrukci a zároveň byla zahájena výstavba nového moderního balneoprovozu, dokončena v r. 1985.

1985 100. výročí založení lázní bylo vzpomenu slavnostním koncertem, uspořádaným 29. listopadu 1985 v sále Kulturního domu ČSAD v Lázních Bělohradě.

1988 Byla zahájena další rekonstrukce pavilonu vodoléčebných procedur (tzv. zimní lázně). Provoz v novém pavilonu byl zahájen 10. června 1991.

1992 1. května 1992 byla založena rozhodnutím Fondu národního majetku České republiky akciová společnost, která navrátila lázním jejich původní název Anenské slatinné lázně. Vznikla vyčleněním ze státního podniku Státní léčebné lázně Poděbrady a její součástí se stala i léčebna dětí a dorostu. Budova, ve které MUDr. Janeček založil svůj Vodoléčebný a vyšetřovací ústav, byla na jeho paměť nazvána Janeček. Po téměř padesáti letech tak přešla správa lázní do samostatné společnosti.

Anna Marie

1994 Započata stavba nového ubytovacího pavilonu.

1995 V prosinci tohoto roku byl dobudován a dne 22. prosince 1995 slavnostně otevřen nový ubytovací pavilon s 88 lůžky, kde jsou k dispozici také kompletní služby (pedikúra, kadeřnictví, kosmetika, sauna). Pro relaxaci je zde klubové zařízení s prostornou terasou a kavárnou. Vybavení pokojů a atypické uspořádání pater splňuje veškeré požadavky na ubytování. Tento areál se stal největším ubytovacím zařízením na okrese, které slouží především lázeňským hostům. Nový ubytovací pavilon byl vybudován nákladem 48 milionů Kč a dostal jméno Anna Marie.

1998 Byla dokončena dostavba hotelu Grand s novou jídelnou a novou ubytovací částí – 41 lůžek v komfortních pokojích, částečná rekonstrukce původního hotelu Grand. V listopadu 1998 byl otevřen nový léčebný pavilon, kam byly soustředěny veškeré

léčebné procedury (dřívější objekty Zimních a Letních lázní) i ordinace lékařů, kterých zde v současné době pracuje osm. Celý lázeňský komplex hotelu Grand a léčebného pavilonu je bezbariérově přístupný.

2002 Dokončena rozsáhlá oprava a rekonstrukce pokojů v lázeňském hotelu Janeček.

2003 Dokončena výstavba nového rehabilitačního bazénu bezbariérově propojeného s léčebným pavilonem. Celá stavba představovala náklady 51,3 mil. Kč. se státním příspěvkem celkem 7,7 mil. Společnost obhájila v tomto roce certifikaci poskytování lázeňských služeb tj. fyziatrie, balneologie a léčebné rehabilitace, ubytovacích a restauračních služeb dle norem ČSN EN ISO německou certifikační společností ITI TÜV.

2004 Rekonstruována vilka u lázní – přestavba bytů zaměstnanců na ubytovací prostory. Celkem v nově zrekonstruované vile

je 14 lůžek. Byla dokončena rekonstrukce kotelny a zásobování objektů vodou z vlastního zdroje.

Pro zvýšení atraktivnosti poskytovaných služeb byl vybudován minigolf na vlastních pozemcích v areálu lázní a otevřena Oáza krásy a zdraví v prostorách hotelu Anna Marie. V lázních se tak klasická péče rozšířila o procedury kosmetické a relaxační.

Lázně – minigolf

2005 Jako stěžejní akce byla provedena oprava balneoprovozu tzv. Zimních lázní, malého rehabilitačního bazénu a vodoléčebného sálu. Klientům lázní jsou od nového roku poskytovány vodoléčebné procedury v nové části v krásném a účelně opraveném prostředí. V prostorách Oázy krásy a zdraví byla vybudována turecká parní lázeň s možností využití léčivých účinků mořských solí a léčivého bahna z Mrtvého moře, tzv. rasulbad.

Lázeňská péče je v Bělohradě poskytována hlavně klientům zdravotních pojišťoven. Převažující jsou onemocnění pohybového aparátu, stavy po výměnách velkých kloubů a pacienti s Bechtěrevovou nemocí. Lázeňská péče je poskytována i ambulantním klientům. Menší, ale nedílnou součástí lázeňských pobytů jsou wellness a rekondiční pobyty.

2006 V listopadu tohoto roku získávají Anenské slatinné lázně v Lázních Bělohradě jako první z obdobných zařízení ze zemí Evropské unie od Evropského svazu lázní se sídlem v Bruselu mezinárodní certifikát kvality EUROPESPA med. Je to nejprestižnější ocenění, jaké bylo možné získat, neboť kritéria Evropského svazu lázní, který zahrnuje jedenadvacet národních lázeňských svazů, je dnes schopna splnit jen asi pětina všech podobných zařízení v Evropě. V posledních patnácti letech Anenské slatinné lázně investovaly do svého rozvoje přibližně 300 milionů korun. Ročně je navštíví kolem šesti a půl tisíce hostů, kteří se vystřídají na 320 lůžkách.

Dnes mají Anenské slatinné lázně v Lázních Bělohradě za sebou více než stodvacetiletou historii a skvělé renomé doma i za hranicemi naší vlasti a patří mezi lázně s vysokým stan-

Hudební pavilon

dardem služeb. V roce 2007 zahájily lázně výstavbu moderního lázeňského pavilonu. Tento pavilon bude stát na místě bývalého penzionu Pardoubek. Do provozu by měl být uveden na přelomu roku 2008/2009. Bude zde přibližně 150 lůžek, moderní balneoprovoz, wellness a bazén.

Jezíčko v Bažantnici

SLATINNÉ LÁZNĚ

Léčivé vlastnosti bahna a rašeliny byly známy již ve starověku. První zpráva o použití železitě minerální slatiny k lázni pochází z roku 1793 ze Švédska. V Německu začali používat slatinných lázní o několik let později. Zanedlouho byly zřízeny slatinné lázně i ve Františkových a Mariánských Lázních.

Základním přírodním prostředkem pro slatinné koupele a zábaly je sirnoželezitá slatina. Slatinou rozumíme vrstvu země, která se tvoří tlením rostlin za mírné vlhkosti a nedostatku vzduchu. Z odumřelých částí slatiny se vytváří těžká černá nebo hnědočerná rašelina. Při tomto procesu se vyvíjí řada organických látek.

Základním ložiskem pro přípravu peloidních procedur zůstává pro Anenské slatinné lázně

ložisko JASAN, poblíž obce Lány. Zde se slatina těží bahenním rypadlem a odváží se na venkovní skládku v oploceném areálu lázní. Pro přípravu peloidních procedur je nutné zbavit slatinnou surovinu velkého množství nežádoucích příměsí – kamenů, klacíků, kořínků aj. Proto musí být tento materiál odpovědně vytříděn, neboť na tom záleží bezporuchový chod drtiče a vlastní účinnost mletí i kvalita směsi pro přípravu zábalů nebo koupelí.

Použitá rašelina je ukládána do sedimentačního rybníčku, který je cca po pěti letech vybírán a materiál je odvážen zpět do ložiska Jasan k regeneraci, která trvá 10 – 15 let.

ANNAMARIÁNSKÝ PRAMEN

Byl vyvrtán v roce 1901 v nejbližší blízkosti bělohradského rašeliniště v Bažantnici, na úpatí čedičového kužele v hloubce 52,65 m a má stejnoměrnou teplotu 10°C.

Tato minerální voda se svým složením řadí mezi železitě kyselky a má prospěšný vliv na výměnu látek. Je dobrým doplňkem při léčbě koupelemi.

CHARAKTERISTIKA LÁZEŇSKÉ LÉČBY

V Bělohradě se léčí všechna onemocnění pohybového ústrojí – revmatické choroby, bolesti páteře, Bechtěrevova choroba, artrózy, stavy po úrazech a ortopedických operacích, kořenové syndromy při poruchách páteře, chabé periferní obrny, poruchy periferních tepen, některá onemocnění cévní, nervová a kožní.

Jsou poskytovány koupele s jódem a sírou i bylinkové, uhličitě a perličkové. Celá škála

Annamariánský pramen

Vodol léčba

vodoléčby umožňuje různé formy vodních masáží. Bolestem ulevuje elektroléčba, vyba-vená moderními přístroji k aplikaci ultrazvu-ku, galvanizace, iontoforezy, elektrické sti-mulace a magnetoterapie, horským sluncem i soluxem, dále přístroji pro diatermii a laser. Pacientům jsou poskytovány masáže, para-finové zábaly, plynové injekce, kryoterapie (léčba místní aplikací chladu).

Velký důraz je kladen na léčebný tělocvik, přednostně individuální s použitím speciál-ních metodik a na cvičení v rehabilitačním bazénu.

K dispozici je akupunktura, manuální lékař-ské ošetření, trakce páteře a další. Léčení předchází podrobné lékařské vyšet-ření včetně laboratorního, zdravotní stav pa-cientů je sledován pravidelnými lékařskými kontrolami.

Bazén

23 ZASTAVENÍ

PROHLÍDKA PAMĚTIHODNOSTÍ MĚSTA LÁZNĚ BĚLOHRAD

VĚTŠINA NÁVŠTĚVNÍKŮ MĚSTA PŘIJÍŽDÍ DO BĚLOHRADU ZA UPEVNĚNÍM SVÉHO ZDRAVÍ, PROTO VÝCHODISKEM PUTOVÁNÍ MĚSTEM BUDE JISTĚ BUDOVA ANENSKÝCH SLATINNÝCH LÁZNÍ.

1. TŘETÍ STRANA

Lázeňskou ulicí, vroubenou stromořadím, se dostaneme k říčce Javorce. Protéká přibližně od severu k jihu, pramení severně od Pec-ky, u Bělé přibírá potůček Zlatnici a vlevá se u Smidar do Cidliny. Most přes říčku nebudeme přecházet a odbočíme doprava. Tato ulice je nazvána Třetí strana (náměstí tvoří dvě řady domů a domy za říčkou vytvářejí řadu třetí). Ulice byla také zvána Německá strana, protože v minulosti byla osídlena převážně německými kolonisty, které sem vrchnost povolala v době pobělohorské*. Najdeme zde ještě roubená stavení podkonošského rázu s malým loubím v průčelí a zdobenou lomenicí (přímo proti mostu na konci náměstí). Zde přejdeme most a jsme na Raisově náměstí.

Němečtí osadníci (famiianti) po čase splynuli s místním obyvatelstvem a zbyla po nich jen německá jména: Kirsch, Bernkopf, Jüngling, Weinbauer, Fischer, Hartl, Trübenecker, Imlauf, Fiedler, Müller, Zinnecker, Kneifl a pod.

2. PAMĚTNÍ DESKA V MÍSTĚ RODNÉHO DOMKU K. V. RAISE

Po levé straně na rozhraní prvního a druhého domu nalezneme pamětní desku označující místo, kde stával rodný domek spisovatele K. V. Raise. Domek byl dřevěný a shořel při velkém požáru r. 1896. Jeho podoba je zachycena v reliéfu, s přesnou kopií domku se seznámíme v Památníku K. V. Raise.

3. PAMĚTNÍ DESKA PLK. BOHUMILA LIŠKY

Nedaleko odtud, v Prostřední Nové Vsi, na domě č. 70, najdeme pamětní desku, věnovanou plukovníku Bohumilu Liškovi. Byl hrdinou 2. světové války, ve které bojoval jako pilot 311. čs. perutě RAF. Přejdeme vozovku, půjdeme po pravé straně náměstí několik desítek metrů a zabočíme doprava. Přejdeme cestu a jsme u vchodu do zámeckého parku.

4. PAMÁTNÍK K. V. RAISE

V jeho průčelí je Památník K. V. Raise. Původně to bývala budova zámecké zimní oranžerie. Ke stému výročí narození slavného bělohradského rodáka byla přebudována v roce 1959 na jeho památník, aniž byl narušen empírový ráz budovy. V Památníku je s pietou uchováno vše, co nám K. V. Raise připomíná. Je přístupný návštěvníkům jednotlivě i ve skupinách a potěší každého ctitele Raisova díla. Při odchodu z Památníku se zastavíme na schodech a rozhlédneme se po zámeckém parku. Zaujme nás pěkný pohled na protějščí průčelí zámku s lodžii.

5. PŘILBICE SE LVEM

Několik metrů od Památníku směrem ke špýcharu se skrývá mezi stromy vrcholně barokní plastika přilbice se lvem z roku 1720, heraldický motiv. Z koruny vyrůstá skalisko, o němž se opírá dvouocasý lev v heraldickém postoji – nakročený na zadních nohách, přední tlapy před tělem, bohatá hříva, na

temeni přilbice letopočet. Plastika stála původně v Kněžském háji (na návrší U Lva).

6. LAPIDÁRIUM VRCHNOSTENSKÝCH HRANIČNÍCH MEZNÍKŮ

U této plastiky ještě najdeme lapidárium vrchnostenských hraničních mezníků z 18. století.

7. LÁZEŇSKÝ HOTEL

Přejdeme park a vyjdeme na balustrádu zámku, odkud se ještě podíváme zpět k Památníku, abychom uviděli tu krásnou empírovou budovu z odstupu. Až budeme vycházet ze zámeckého parku, půjdeme kolem krásné novorenesanční budovy, nazvané Lázeňský hotel. Tato budova byla postavena Občanskou záložnou v letech 1893 – 94 nákladem cca 54 000 zlatých. Měla reprezentovat město i lázně a sloužila i pro samosprávu města jako radnice. Síně budovy byly svědky společenského vývoje Bělohradu, neboť nebylo jediné akce kulturní nebo politické, která by šla mimo pro-

story budovy. Zvláštní pozornost upoutá velký sál budovy s nástěnnými podobiznami českých králů a knížat v životní velikosti: Svatého Václava, Přemysla Otakara II, Karla IV. a Jiřího z Poděbrad. Strop zdobí alegorické malby hudby a zpěvu. Krásu sálu umocňují nádherné lustry. Celá budova byla projektována pražským architektem Janem Vejrychem a restaurována v letech 1975 – 79. Obnovena byla i vnitřní malířská a vnější sgrafitová výzdoba (malby restauroval František Koubek). Vedle budovy Lázeňského hotelu si ještě povšimneme krásných araukaritů – zkamenělých dřev, zasazených do skalky blíže vchodu.

8. METEOROLOGICKÝ SLOUP

Přímo proti Lázeňskému hotelu neunikne naší pozornosti meteorologický sloup, zvaný Kadavý. Byl postaven r. 1907 a stával původně proti spořitelně na počátku javorového stromořadí na náměstí. Protože tu překážel rozvíjející se autobusové dopravě, byl v roce 1971 odstraněn a v roce 1973 přemístěn na vydlážděné prostranství mezi Lázeňským hotelem a spořitelnou. Dnes už stojí na třetím stanovišti, opět na náměstí.

Tento meteorologický sloup nechal v roce 1907 pořídit okrašlovací spolek města nákladem 600 K. Do sloupu byly vloženy přístroje: teploměr, vlahoměr, tlakoměr rtuťový i anemoid, hodiny, kompas a j.

Meteorologický sloup – němý svědek časů starého mocnářství – dostal jméno Kadavý podle bělohradského občana, který v dobách, kdy byla nouze o práci, u něho každý den stával, nabízel se jako pracovní síla a čekal na toho, kdo si ho najme (Podle prof. B.Brejníka).

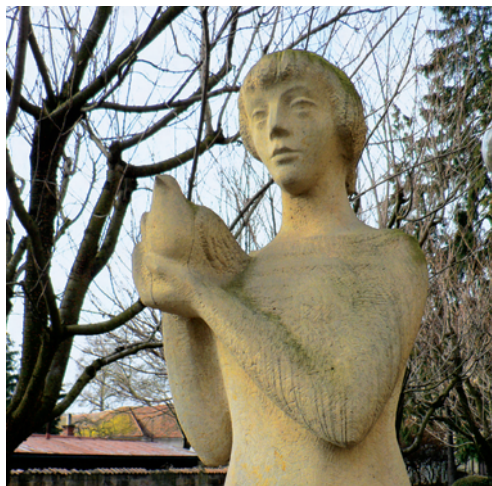
9. FINKŮV DŮM

Přímo proti Lázeňskému hotelu na protilehlé straně náměstí stojí sgrafity vyzdobený Finkův dům (vedle lékárny). Kdysi tam stávala Knejflova chalupa, ve které se narodil hudební skladatel Karel Moor.

V roce 2000, 55 let po smrti skladatele, byla mu na tomto domě slavnostně odhalena pamětní deska. Slavnosti se zúčastnil také jeho osmdesátiletý syn, bývalý šéfdirigent olomoucké opery, Karel Moor.

V hořejší části fasády domu upoutají naši pozornost podobizny čtyř významných osobností české historie.

Zleva doprava: Jindřich Fügner (1822 – 1865) – spoluzakladatel Sokola, Karel Havlíček Borovský (1821 – 1856) – český novinář a politik, František Palacký (1798 – 1876) – český historik, Miroslav Tyrš (1832 – 1884) – zakladatel Sokola.

10. DÍVKA S HOLUBICÍ

V malém parčíku mezi Lázeňským hotelem a budovou spořitelny stojí socha, nazvaná Dívka s holubicí, od akademického sochaře, profesora Michala Moravce. Socha měří 260 cm. Byla zhotovena z hořického pískovce a v parku postavena v roce 1988. Dívka s holubicí se stala o rok později pro Bělohrad malou sochou svobody, neboť rok nato, po pádu totalitního režimu v roce 1989, se u ní konaly památné mítinky občanů při světle rozžehnutých svíček.

11. RELIÉF S MOTIVEM SPOŘIVOSTI

Vydáme se směrem ke spořitelně a odtud pak směrem k nádraží. Na rohu spořitelny najdeme mramorový reliéf matky s děckem s motivem spořivosti. (Dítě předává matce mince z pokladničky, aby mu je vložila do spořitelny.) Ruka matky se lehce opírá o znak Bělohradu. Reliéf je dílo sochaře J. Bílka z Hořic.

12. ZÁMEK

V polovině cesty po pravé straně stojí nejceněnější historická stavba města – bělohradský zámek. Kdysi zde stávala dřevěná tvrz Koštofrank. Ta byla přestavěna Janem Škopkem z Bílých Otradovic ve tvrz kamennou, pro jejíž bílé zdi ji poddaní nazývali Bílým hradem – Bělohradem, z čehož vznikl název celého města.

Na počátku 18. století nechal Bertold Vilém z Valdštejna celou tvrz od základu přestavět v barokní zámek. Přestavbu provedl známý stavitel Giovanni Santini, který byl v té době zaměstnan výstavbou Karlovy koruny, zámku v nedalekém Chlumci nad Cidlinou.

Přední nádvoří zámku tvoří symetrický ornamentální půdorys. Z obou bočních stran je

vkusně uzavřeno hospodářskými budovami s příbytky služebnictva panského dvora. Spojení do vlastního zámku tvoří dva podjezdy, mezi nimiž se nachází zámecká kaple, původně zasvěcená Janu Evangelistovi. Kaple je zakončená nevýraznou věží, nesoucí z vnější strany znak bývalých majitelů Šafgočů (Schaffgottsche), kterým bělohradské panství připadlo v roce 1724. Mohutný orel u vchodu je znak sv. Jana Evangelisty a nad vchodem počáteční slova z jeho evangelia: „Verbum caro factum“. (Slovo tělem učiněno.) Zámek je nyní zcela využit pro střední školství a není veřejnosti přístupný. Z nádvoří zámku se vrátíme kousek cesty zpět a odbočíme do Komenského ulice.

13. ZÁKLADNÍ ŠKOLA KARLA VÁCLAVA RAISE

Po pravé straně se nachází Základní škola Karla Václava Raise. Je památná nejenom tím, že ji Rais navštěvoval a psal o ní i o svých učitelích ve svých vzpomínkách, ale i tím, že zde učila řada vynikajících kantorů – muzikantů. Bělohradský kantor kromě svých školních povinností musel také dobře hrát na varhany, v kostele řídit chrámové zpěvy a na zámku organizovat hudební večírky a matiné. Šlechta nechala na zdejší škole učit jenom toho kantora, který byl vynikající muzikant. Proto na škole učila řada výborných varhaníků a skladatelů (Jan Vlach, Antonín Mádle, Václav Doubravský, František Lopatář, Bohuslav Beneš aj.) Bělohradskou školu také navštěvoval hudební skladatel Karel Moor, učila zde spisovatelka dr. Leontina Mašinová.

Při pohledu na rozlehlou školní budovu, kde v roce 2005 byla dokončena rozsáhlá přestavba a přístavba, kdy celé budově přibýlo třetí patro, se nám nebude zdát možné, že ještě v době, kdy ji Karel Václav Rais navštěvoval, to byla chatrná dřevěná budova s ještě chatrnějším stropem, ze kterého – podle

Raisových vzpomínek – vylézala sláma na půdě složená. V budově školy se nachází reliéf Karla Václava Raise, navržený a provedený z kararského mramoru sochařem Františkem Vejsem z Hořic v roce 1927.

14. SOCHA SV. BLAŽEJE

Od školy se vydáme směrem ke kostelu. Po pravé straně, ve výklenku zahradní zdi stojí socha sv. Blažeje. Tato významná barokní plastika z roku 1723 je z okruhu spolupracovníků M. Brauna. Světec je oděn ve splývavé roucho, přes ramena má přehozen plášť na prsou sepnutý, na hlavě má vysokou mitru. Levá ruka drží velkou knihu opřenou o levé stehno, pravá je pokrčená, žehnající. Socha několikrát změnila své místo. Je ným pamětníkem bělohradského náměstí, kde kdysi stávala v místech, kde je nyní Lázeňský hotel, později byla umístěna do rohu náměstí a odstraněna, když se měla stavět nová budova Občanské záložny. V srpnu 1996 byla soše vandaly uražena hlava, v roce 1998 byla socha znovu restaurována.

15. SOCHA SV. VÁCLAVA

Dostáváme se k faře, která je v přímém sousedství školy. Za starých časů to byla nerozlučná trojice: kostel, fara, škola. Po levé straně schodiště ke kostelu se nachází socha sv. Václava z roku 1774, rokoková plastika místního sochaře. Postava světce váhou těla spočívá na levé noze, pravá je pokrčena, celé tělo je natočeno doleva. Levá ruka drží praporec s žerdí opřenou o zem, pravá ruka drží štít se znakem svatováclavské orlice. Oděn je v knížecí šat s pláštěm bohatě řaseným.

16. CHRÁM VŠECH SVATÝCH

Když vystoupíme po schodišti, budeme mít po levé ruce hraběcí hrobku, po pravé ruce faru kostela a přímo před námi místní chrám Všem svatých. Kostel byl postaven v roce 1689 nákladem tehdejšího majitele panství bělohradského, Bertolda Viléma z Valdštejna, toho času hejtmána královéhradeckého. (V některých pramenech se mylně uvádí, že chrám Všem svatých projektoval Giovanni Santini. Není tomu tak. Santini se narodil v roce 1677, chrám byl postaven r. 1689).

Je vystavěn v barokním slohu, ale s vnitřní úpravou bez okázalé honosnosti. Hlavní oltář i ostatní oltáře jsou vybaveny hlavním obrazem, okolní výzdoba je naznačena freskou. Původní oltářní fresky jsou Kramolínovy, pozdější úprava chrámu byla provedena malířem a architektem Jar. Majorem, rodákem z nedaleké Chotče. Obraz hlavního oltáře Všem svatých je dílem akademického malíře A. Mühla, menší obraz madony nad jižním bočním vchodem je od akademického malíře Václava Březiny. Před hlavním oltářem je hrobka, založená Bertoldem Vilémem z Valdštejna, jehož znak z mozaiki ulitý je vsazen v mramorovou desku, na níž nad erbem je latinský nápis: „Miserere mei, misere mini mei – Saltem vos amici mei.“ Kolem: „Unum debetur jure – alterum competit usui“ – což znamená: Slitujte se nade mnou aspoň vy, přátelé moji. Prvé je právem povinností, druhé slušný obyčej. Z původního chrámu se zachovala pěkná cínová křtitelnice s podobami sv. Petra, sv. Pavla a sv. Jakuba z r. 154 s nápisem: „Tato studnice křtitedlna gest wiercizcy rodi se k zywoto wiecznemu. MD XXXV“. Celý chrám je 34 m dlouhý, 11 m široký a 19 m vysoký. Původní dřevěný kostelík zde stával již v roce 1350 jako filiální a od r. 1360 byl samostatný.

17. BĚLOHRADSKÝ HŘBITOV A HROB RAISOVÝCH RODIČŮ

Kolem kostela se nachází bělohradský hřbitov. Neměli bychom si nechat ujít zastavení u hrobu Raisových rodičů. Najdeme jej u hřbitovní zídky nedaleko hlavního vchodu. Na pomníku nás dojmou prosté, vřelé verše, které Rais věnoval památce svých milovaných rodičů:

*Dvě hlavy dobré leží tady v hrobě,
dvě srdce hodná světlé paměti,
jim bylo blahem odpírati sobě
a všechno dáti z lásky pro děti.
Jsou zase spolu jako byli v žití,
a známé zvony jim tu budou hrát –
kéž drahým duším světlo věčné svítí
a Bůh jim odplatí všecko nastokrát.*

Tyto verše bývají často návštěvníky hřbitova opísány. K těm zvonům je nutno dodat, že bělohradský kostel za Raisova dětství mívál šest zvonů. Čtyři z nich byly za 1. světové války v roce 1916 rozbity a použity pro výrobu zbraní. Při jižní straně kostela. Václav Březina, naroz. r. 1862, zemřel v r. 1906.

V blízkosti jeho hrobu při jižní straně kostela nalezneme náhrobní kámen Václava Hořenského z r. 1558, o němž je zmínka v kapitole Historický vývoj Bělohradska.

18. PAMĚTNÍ DESKA RODINY JANA VOJTÍŠKA

Opustíme hřbitov a vrátíme se k městu. U fary přejdeme vozovku a svažtým chodníčkem se dostaneme do ulice Vojtíškovy, kde na jednopatrovém domku v bloku najdeme pamětní desku. Je věnována památce rodiny Jana Vojtíška, která byla popravena nacisty 24. října 1942 za odbojovou činnost a poskytnutí noclehu parašutistovi ze skupiny připravující atentát na R. Heydricha. Zde stávala Vojtíšková tiskárna, odkud gestapo odvěklo do koncentráku šest členů rodiny a zaměstnance tiskárny, Jaroslava Trojánka. Všichni byli popraveni.

19. POMNÍK K. V. RAISE

O několik metrů dále uvidíme v malém parčíku proti škole pomník spisovatele K. V. Raise, dílo sochaře prof. Bohumila Kafky, rodáka z Nové Paky, který je také autorem pomníku Jana Žižky na Žižkově (Vítkově). Pomník K.V. Raise byl slavnostně odhalen dne 15. 7. 1928. Raisův pohled směřuje k milované Zvičíně.

20. FRIČOVO MUZEUM

V těsném sousedství pomníku se nachází nově restaurované a v roce 1994 znovu veřejnosti otevřené Fričovo muzeum. Vzniklo v roce 1904 z popudu věhlasného paleontologa, geologa a profesora zoologie na Karlově univerzitě, dr. Antonína Friče, který se ve zdejších lázních léčil, kraj si zamiloval a byl v Bělohradě častým hostem.

Koncem 18. a začátkem 19. století se u nás rozšířilo sběratelství zkamenělin. Soustavné zpracování sběrů vedlo k založení malých místních muzeí s etnografickými, historickými a geologickými předměty okolí. Dr. Antonín Frič získal v Bělohradě nadšeného spolupracovníka, ředitele zdejší měšťanské školy, Aloise Hocha, společně pak myšlenku muzea realizovali. Plán na budovu muzea vypracoval architekt Otto Tille z Prahy, který muzeu vtiskl podobu antického chrámu. Najdeme v něm přírodní zvláštnosti a vlastivědné exponáty.

V průčelí jsou vsazeny mramorové desky se jmény vojinů, padlých v 1. světové válce. Vedle Fričova muzea stojí Husova lípa, která sem byla vsazena v roce 1915 k pětistému výročí upálení Mistra Jana Husa. Vedle ní je Husův kámen s nápisem: „Husova lípa. Od pravdy neustoupím. 1415 – 1915“.

21. MARIÁNSKÝ SLOUP

Od Fričova muzea se dostáváme na dolní část Malého náměstí, kde po pravé straně uvidíme štíhlý mariánský sloup, zakončený dvojitým křížem, postavený roku 1657, lidem byl nazývaný svatý Benedikt. Po levé straně si povšimneme posledních dřevěných domků z 19. století. Nedaleko odtud, na Jiráskově nábřeží se nachází socha sv. Jana Nepomuckého od neznámého autora.

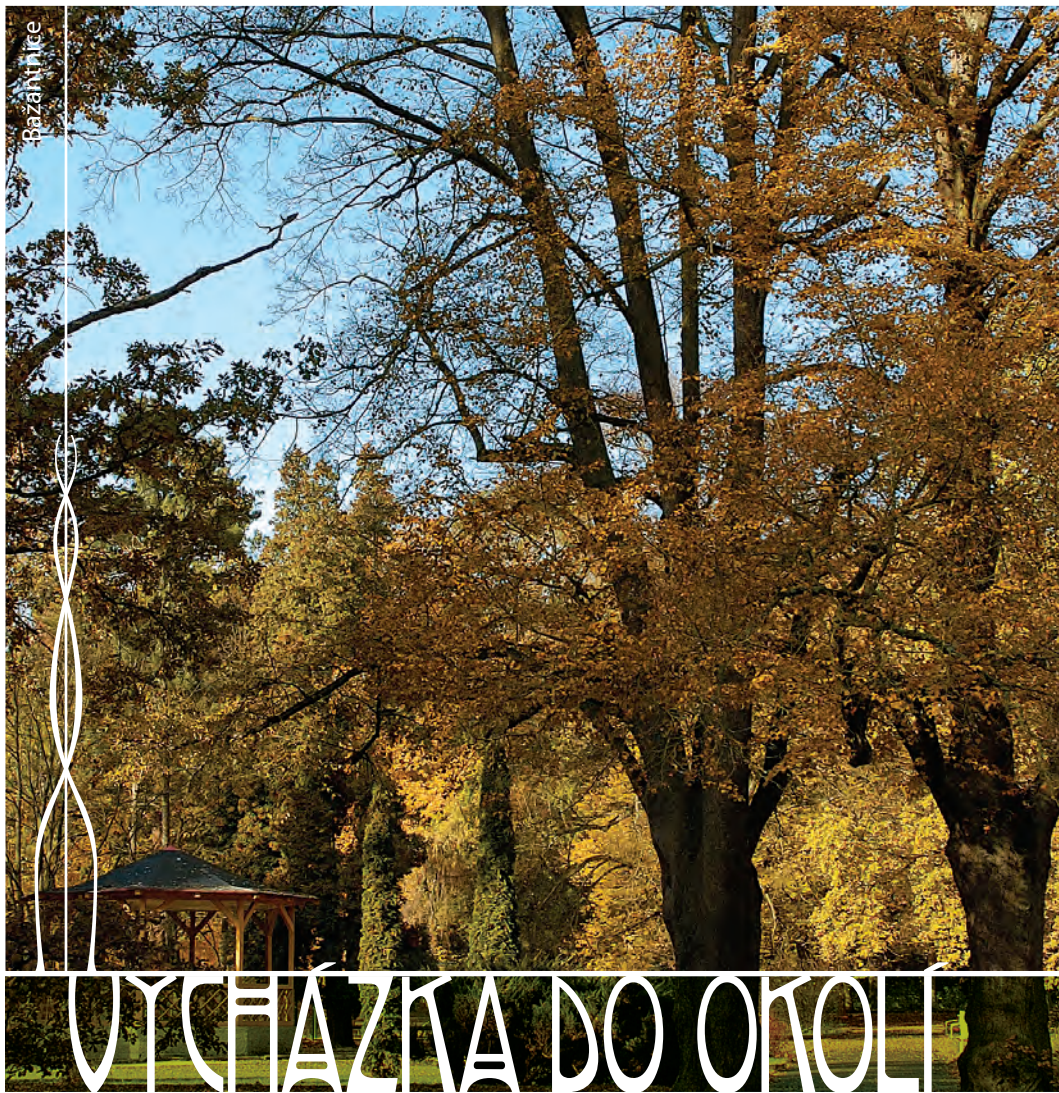
22. PAMĚTNÍ DESKA DR. LEONTINY MAŠÍNOVÉ

Odtud se budeme vracet Husovou ulicí, kde na domě č. 251 je umístěna pamětní deska spisovatelky dr. Leontiny Mašínové. Zde žila a pracovala.

23. PLASTIKY V AREÁLU ANENSKÝCH SLATINNÝCH LÁZNÍ

Při návratu bude naše poslední zastávka před budovou Anenských slatinných lázní, kde upoutá naši pozornost plastika Jiřího Sehnala, nazvaná Kompozice, která je umístěná před budovou Anenských slatinných lázní. Byla zhotovena r. 1980 z hoříckého pískovce. Před objektem Grand se nachází plastika chlapečka – Putti (Stanislav Fiutowski z Hořic).

V lázeňském objektu Janeček by neměla uniknout naší pozornosti busta Smetanovy libretistky a básnířky Elišky Krásnohorské, která se v letech 1893–1903 ve zdejších lázních léčila. Autorkou tohoto díla je sochařka Karla Vobišová, žačka prof. B. Kafky.

LÁZNĚ BĚLOHRAD MAJÍ VELMI PĚKNÉ OKOLÍ, KTERÉ UMOŽŇUJE VDĚČNÉ PROCHÁZKY, KRÁTKÉ I DELŠÍ VÝLETY. JE TU HUSTÁ SÍŤ TURISTICKÝCH ZNAČENÝCH CEST, JSOU TU NAUČNÉ STEZKY S POPISOVÝMI TABULEMI I CYKLISTICKÉ TRASY. NEJOBLÍBĚNĚJŠÍM MÍSTEM PROCHÁZKOVÝM JE BAŽANTNICE – ROZSÁHLÝ PŘÍRODNÍ PARK SE SPORTOVNÍM AREÁLEM, S TENISOVÝMI A VOLEJBALOVÝMI KURTY A MINIGOLFEM. V LETNÍ SEZÓNĚ SE TU KONAJÍ OBLÍBĚNÉ KONCERTY. PŮVODNĚ LES A OBORA ZAUJÍMÁ ROZLOHU CCA 60 HA. JE IDEÁLNÍM MÍSTEM PRO KRÁTKÉ PROCHÁZKY, NEBOŤ JE SOUČÁSTÍ LÁZEŇSKÉHO PROSTORU. PO HISTORICKÝCH MÍSTECH VEDE MALÝ OKRUH NAUČNÉ STEZKY „PO STOPÁCH K. V. RAISE“.

Černé jezírko v Bažantnici

Byšický kostelík sv. Petra a Pavla

Park má upravené cestičky a idylická zákoutí. Přední část od lázeňských budov je opatřena osvětlením. Středem parku vede hlavní cesta, po které se dostaneme k amfiteátru, kde se pořádají oblíbené proměnné koncerty a jiné kulturní akce, poblíž se nacházejí tenisové dvorce. V roce 1999 byl zde obnoven vrt a vybudován altán. V příjemném stínu lesních velikanů půjdeme dále hlavní alejí, mineme romantická jezírka, vzniklá vyčerpáním léčivé rašeliny a později parkově upravená (Černé jezero) a ochutnáme Annamariánský pramen v altánku na konci parku.

Opustíme Bažantnici a vydáme se na Byšičky, na vycházku, která patří k nejoblíbenějším a také nejpěknějším. Vyjdeme-li po hlavní cestě z Bažantnice, otevře se před námi krásné panorama. Vpředu uvidíme rozložitý strom (Raisův dub), za kterým se zvedá návrší s kostelíkem, vpravo v dále zalesněný hřebek Hořických chlumů – poslední výběžek Krkonoše a vlevo uzavírá obzor Kamenná hůra – přírodní rezervace, chráněné území s letitým porostem mohutných buků. Zdvihá se 200 m nad bělohradskou kotlinu a chrání ji proti studeným větrům ze severu. (Zaujmov nás zde shluky velkých slepenců – březáků – ledovcového původu). Středem našeho zájmu je však návrší s kostelíkem před námi – Byšičky.

Tak se nazývá vrch s kostelem sv. Petra a Pavla, který patří k nejstarším památkám podzičinského kraje. Je postaven na diluviální terase a jeho nadmořská výška činí 335 m. První zmínka o něm pochází z roku 1267. Byl to původně románský kostelík, z něhož dodnes zbyla rotundovitá apsida na východní sanktuárové straně kostela, která přečkala všechny pozdější obnovy a přístavby. Měl původně jen dřevěnou zvonici, stojící odděleně v jižní části hřbitova. Koncem 13. století byl přistaven gotický presbytář a loď, upravená v roce 1718. V 19. století byl kostelík již značně zchátralý. V roce 1854 jej nechal úplně opravit tehdejší majitel panství Alfons Aichelburg, který také dal postavit hranolovitou věž s novým zvonem, náhradou za památný, ze staré zvonice ukradený.

U bočního vchodu do kostela z jižní strany je nápadný velký kámen s dvěma dolíky, jako vytlačenými stálým klečením. Kámen možno považovat za hříčku přírody. Podle pověsti jsou dolíky v kameni otisky kolen sv. Petra, patrona kostela, který na něm vkleče prosil o smilování nad vesničkou a kostelíkem. Vesnička měla být potrestána za to, že vesničané vedli nezřízený život, v době bohoslužeb vyhledávali krčmu a vedli rouhavé řeči. Sv. Petr kostelík zachránil, ale vesnička se i s obyvateli propadla.

Ta vesnička tu kdysi skutečně bývala. Nazývala se Byšice a ležela jižně a západně od návrší, asi v místech, kde je nyní studánka. Její zánik se klade do dob husitských.

Od kostelíka je překrásný rozhled po bělohradské kotlině. K západu vidíme jičínské vrchy Veliš, Zebín, Bradlec a Tábor, zříceninu hradu Kumburk, v dále Prachovské skály, k východu nejvyšší vrchol krajiny Zvičinu (671 m n.m.).

Na hřbitově při kostelíku našli svůj poslední odpočinek hudební skladatel a dirigent Karel Moor a spisovatelka dr. Leontina Mašínová.

Při kostelíku byla v letech 1851–1880 poustevna, ve které žil poslední poustevník v Čechách. Jmenoval se Augustin Hoření, lidově se mu říkalo Augustýnek, žil z milodarů a staral se o hřbitov i kostel, kolem kterého zřídil křížovou cestu. Nyní vede od úpatí svahu

nově upravená křížová cesta. Její jednotlivá zastavení namaloval učitel František Koubek. Byla vysvěcená na Velký pátek roku 2002.

Byšičky inspirovaly i básníka Karla Jaromíra Erbena. K místu se váže jeho balada Svatební košile.

Vracet se můžeme po silnici k hájovně na pokraji lesa a silničkou odbočíme doleva k lesu Bulice, dále rovnou silnicí s modřínovou alejí, po dalším odbočení vlevo sestupujeme svahem. Odbočíme vpravo na hráz rybníka Hluboký, kde nás čeká pěkný výhled na ves Vřesník na obzoru. Vracíme se do Bělohradu buď přímo po silnici, nebo odbočíme vlevo zpět k Bažantnici.